

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” – ШТИП
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ**

ISSN: 1857- 7628

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2011**

YEARBOOK

ГОДИНА 3

VOLUME III

**GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF ECONOMICS**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF ECONOMICS**

За издавачот:
Проф. д-р Ристо Фотов

Издавачки совет Editorial board

Проф. д-р Саша Митрев	Prof. Sasa Mitrev, Ph.D
Проф. д-р Лилјана Колева - Гудева	Prof. Liljana Koleva - Gudeva, Ph.D
Проф. д-р Ристо Фотов	Prof. Risto Fotov, Ph.D
Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
Проф. д-р Круме Николоски	Prof. Krume Nikoloski, Ph.D
Доц. д-р Крсте Шајноски	Ass. Prof. Krste Sajnoski, Ph.D
Пом.асс м-р Влатко Пачешкоски	Assist. Vlatko Paceskoski, M.Sc
Пом.асс м-р Тамара Јованов Марјанова	Assist. Tamara Jovanov Marjanova, M.Sc

Редакциски одбор Editorial staff

Проф. д-р Ристо Фотов	Prof. Risto Fotov, Ph.D
Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
Проф. д-р Круме Николоски	Prof. Krume Nikoloski, Ph.D
Доц. д-р Крсте Шајноски	Ass. Prof. Krste Sajnoski, Ph.D

Главен и одговорен уредник Managing & Editor in chief

Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
--------------------------	----------------------------

Јазично уредување Language editor

Даница Гавриловска-Атанасовска (македонски јазик)	Danica Gavrilovska-Atanasovska (Macedonian)
--	--

Техничко уредување Technical editor

Славе Димитров	Slave Dimitrov
Благој Михов	Blagoj Mihov

Печати Printing

Печатница „2-ри Август“ - Штип	„Vtori Avgust“ - Stip
Тираж - 300 примероци	Printing No 300

Редакција и администрација Address of editorial office

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип	Goce Delcev University
Економски факултет	Faculty of Economics
бул „Крсте Мисирков“ бб	Krste Misirkov b.b., PO box 201
п.фах 201, 2000 Штип, Македонија	2000 Stip, R of Macedonia

Tempus Project

University “Goce Delcev” Stip and its Economics Faculty, is a partner in the Tempus project “Entrepreneurship and Local Economic Development”, an EU funded project aimed at improving entrepreneurship education in partner universities in Albania, Kosovo and Macedonia. Its activities started in January 2009 and will finish in July 2012. At the Faculty of Economics Stip, the project has supported intensive study periods by younger members of staff at EU universities and equipped the Faculty with teaching and learning equipment to enhance the students’ learning experience.

The partner universities involved in this Tempus Project are:

- Faculty of Economics, University “Goce Delcev” Stip, MK
- Faculty of Economics and Business Administration, South East European University, MK
- Faculty of Economics - Prilep, University of Bitola, MK
- Faculty of Economics, State University of Tetovo, MK
- Faculty of Economics, University of Tirana, AL
- Faculty of Economics and Agribusiness, Agricultural University of Tirana, AL
- Faculty of Economics, University of Elbasan, AL
- Faculty of Economics, University of Prishtina, Kosovo
- AAB-Riinvest University, Prishtina, Kosovo
- Vrije Universiteit Brussel, BE
- Otto-Friedrich-Universität Bamberg, DE
- University of Macedonia, EL
- Università’ Politecnica delle Marche, Ancona, IT
- Linnaeus University, SE
- University of Ljubljana, SI
- University of the West of England, UK
- University of Wolverhampton, UK
- Staffordshire University, UK (Coordinator)

Professor Dr. Iraj Hashi
Staffordshire University Business School
Project Coordinator
March 2012

**СОДРЖИНА
CONTENT**

проф. д-р Ристо Фотов, м-р Катерина Фотова РЕГУЛАЦИЈА НА КОМЕРЦИЈАЛНИТЕ БАНКИ: ОСВРТ НА РЕГУЛАЦИЈАТА НА КОМЕРЦИЈАЛНИТЕ БАНКИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	11
проф. д-р Трајко Мицески СОЗДАВАЊЕ И ОДРЖУВАЊЕ НА КОНКУРЕНТСКАТА ПРЕДНОСТ НА ПРЕТПРИЈАТИЈАТА ПРЕКУ ГРАДЕЊЕ НА МАРКЕТИНГ СТРАТЕГИЈА	21
проф. д-р Ристе Темјановски ТРАНСПОРТНИТЕ КОРИДОРИ: ПРЕДИЗВИЦИ И ОГРАНИЧУВАЊЕ ВО ЕКОНОМСКИОТ РАЗВОЈ	33
проф. д-р Круме Николоски, асс. м-р Дарко Лазаров НЕОКЛАСИЧНА ТЕОРИЈА НА ЕГЗОГЕН РАСТ (МОДЕЛ НА SOLOW И SWAN)	45
доц. д-р Александар Костадиновски, доц. д-р Оливера Ѓоргиева Трајковска ПЛАНИРАЊЕ НА ТРОШОЦИ ЗА ИСТРАЖУВАЊЕ И РАЗВОЈ	55
доц. д-р Крсте Шајноски OPPORTUNITIES FOR UPHEAVAL IN DEVELOPING MARKET SECURITIES IN MACEDONIA	63
доц. д-р Виолета Мацова ВОВЕДУВАЊЕ НА БАЗЕЛ III: МОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИЦИ	73
доц. д-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска КРЕДИТЕН ПАЗАР – КАРАКТЕРИСТИКИ И ФУНКЦИИ	85
Доц. д-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска, асс. м-р Благица Јованова ИНСТРУМЕНТИ НА ПАЗАРОТ НА КРЕДИТИ	95

доц. д-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска, Никола Милановски ИНФЛАЦИЈАТА КАКО ИЗРАЗ НА НЕРАМНОТЕЖАТА ВО СТОПАНСТВОТО НА ЕДНА ЗЕМЈА	105
проф. д-р Јован Пејковски, асс. м-р Горан Миладинов ОДРЖЛИВОСТА НА ПЕНЗИСКИТЕ СИСТЕМИ: ПРЕДИЗВИЦИТЕ ЗА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	115
доц. д-р Јанка Димитрова ИНВЕСТИЦИОНИ ПРОЕКТИ ФИНАНСИРАНИ ПРЕКУ ЕМИСИЈА НА ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ	127
доц. д-р Билјана Петревска ЕКОНОМСКО ПЛАНИРАЊЕ НА ТУРИСТИЧКАТА ПОБАРУВАЧКА ВО МАКЕДОНИЈА	137
асс. м-р Дарко Лазаров, проф. д-р Ристо Фотов, асс. м-р Душко Јошески ЕМПИРИСКА АНАЛИЗА НА SOLOW-SWAN МОДЕЛОТ НА РАСТ.....	147
асс. м-р Душко Јошески, проф. д-р Трајко Мицески КОЛУЗИИ: БЕРТРАНД РЕШЕНИЕ НА ТЕОРЕМАТА НА НЕРАЗЛИКУВАЊЕ ПРЕТСТАВЕНА ОД КОУРНОТ ДУОПОЛОТ, ГОЛЕМАТА PRISONNER'S DILEMMA	157
асс. м-р Тамара Јованов Марјанова, асс. д-р Љупчо Давчев, проф. д-р Ристе Темјановски ФОРМИРАЊЕ НА ЦЕНА ВО ФАЗАТА НА ВОВЕДУВАЊЕ ОД ЖИВОТНИОТ ЦИКЛУС НА ПРОИЗВОДИТЕ.....	165
асс. м-р Благица Јованова, доц. д-р Александар Костадиновски „ЈАЗ ВО ОЧЕКУВАЊАТА“ – АКТУЕЛЕН ФЕНОМЕН ВО СОВРЕМЕНАТА РЕВИЗОРСКА ПРОФЕСИЈА.....	179
Билјана Теохарева-Филипова, проф. д-р Цвета Мартиновска ТЕХНИКИ И АЛАТКИ НА ПОДАТОЧНОТО РУДАРЕЊЕ КАКО ПОДДРШКА НА ПРОЦЕСОТ НА ДОНЕСУВАЊЕ БИЗНИС ОДЛУКИ.....	189

асс. м-р Златко Бежовски, доц. д-р Сашо Коцески ВЛИЈАНИЕТО НА НАДГРАДБИТЕ НА АЛГОРИТМОТ НА ПРЕБАРУВАЧОТ GOOGLE ВРЗ ОНЛАЈН БИЗНИСИТЕ	199
Асс. д-р Љупчо Давчев, асс. м-р Тамара Јованов-Марјанова УЛОГАТА И ЗНАЧЕЊЕТО НА ИНВЕСТИЦИСКОТО БАНКАРСТВО ВО ФИНАНСИСКАТА ИНДУСТРИЈА	211
асс. м-р Влатко Пачешкоски, асс. м-р Емилија Митева-Кацарски ПРОЦЕСОТ НА ЕКОНОМСКА ГЛОБАЛИЗАЦИЈА ВО СВЕТСКАТА ЕКОНОМИЈА НИЗ ПРИЗМАТА НА ВИРТУАЛИЗАЦИЈА.....	219
асс. м-р Емилија Митева-Кацарски, асс. м-р Влатко Пачешкоски АНАЛИЗА НА ЕФЕКТИТЕ НА УВОЗНИТЕ КВОТИ	231
асс. м-р Марина Радосављевиќ-Бојчева, асс. м-р Зоран Темелков, асс. м-р Костадинка Чабулева ГЛАВНИ ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ НА ИПАРД ПРОГРАМАТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	239
асс. м-р Елена Николова КОРПОРАТИВНО УПРАВУВАЊЕ: УЛОГАТА НА ОДБОРОТ НА ДИРЕКТОРИ	247
м-р Василка Габер, асс. д-р Стеван Габер УЛОГАТА НА ФИСКАЛНАТА ПОЛИТИКА ВО ТЕКОТ НА НАЈГОЛЕМАТА ФИНАНСИСКА КРИЗА НА XXI ВЕК	257
м-р Билјана Цоневска ПРЕДДРУШТВО - КАКО ЗНАЧАЈНА ФАЗА ЗА ПРАВИЛНО ОСНОВАЊЕ НА КАПИТАЛСКИ ДРУШТВА	271

ПРЕДГОВОР

Економскиот факултет во Штип е основан на 27 март 2007 година како дел од Универзитетот „Гоце Делчев“ - Штип. Почетоците на оваа високообразовна институција ги карактеризира силен елан и ентузијазам, преточени во голема желба да се твори и придонесе во унапредување на високообразовните процеси во Република Македонија. Се разбира, сето ова е во согласност со евроинтегративните процеси на постојана примена на усвоените европски методи и стандарди во научно-образовниот процес за обезбедување на квалитетно образование за нашите студенти.

Пред вас е третото издание на Годишниот зборник на Економскиот факултет. Зборникот претставува потврда за остварувањето на целите на Економскиот факултет, а тие се образование на научно-стручни кадри од областа на меѓународна економија, здравствен менаџмент, финансиски менаџмент, банкарство, финансии и осигурување; сметководство, финансии и ревизија и менаџмент и претприемништво на прв циклус на студии и економија на Европска унија, здравствен менаџмент и MBA-менаџмент на втор циклус на студии. Се разбира дека на тој начин придонесуваме во промовирање на научноистражувачката работа, со што се поттикнува унапредувањето на научната и развојната мисла во функција на нивна примена во секојдневниот живот. Особено радува фактот што со свои трудови се пројавуваат нашите млади научноистражувачки кадри.

Штип, јуни 2012 година

Проф. д-р Ристо Фотов

КРЕДИТЕН ПАЗАР – КАРАКТЕРИСТИКИ И ФУНКЦИИ

доц. д-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска¹

Краток извадок

Во развиените пазарни економии финансирањето на работењето на претпријатијата се одвива, главно, преку механизмот на финансиските пазари. Финансискиот пазар е место на коешто се среќаваат понудата и побарувачката на финансиски средства. Предмет на купопродажба на овој пазар е една специфична стока-парите. За тие пари треба да се плати одредена цена, која се нарекува камата.

Кредитните пазари ја извршуваат основната економска функција на канализирање на средствата од субјектите коишто имаат вишок на финансиски средства кон оние субјекти кои имаат недостиг од нив, бидејќи се подготвени да потрошат повеќе од она што поседуваат. Со други зборови, кредитните пазари ја извршуваат функцијата на алокација на фондовите во економијата.

Како штедачи и позајмувачи на слободни финансиски средства во економијата најчесто се јавуваат домаќинствата, но тоа не значи дека претпријатијата и владата (државната и локалните власти), како и странските правни и физички лица, не се појавуваат повремено како суфицитарни економски единици, кои го нудат својот слободен капитал на финансискиот пазар.

Клучни зборови: *пари, камата, кредити, институции.*

1) Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, Економски факултет, ул. „Крсте Мисирков“ бб, 2000 Штип, Р.Македонија, olivera.trajkovska@ugd.edu.mk

CREDIT MARKET – FEATURES AND FUNCTIONS

Olivera Gorgieva-Trajkovska, Aleksandar Kostadinovski

Abstract

In developed market economies, financing the operation of enterprises is carried out mainly through the mechanism of financial markets. The financial market is a place where supply and demand for funds are met. Subject to trading on this market is a specific commodity-money.

A fee that should be paid on money is interest. Credit markets perform basic economic function of channeling funds from entities that have excess funds to those entities that have a shortage of them, because they are willing to spend more than what they have. In other words, the credit markets perform the function of the allocation of funds in the economy. As savers and borrowers of free funds in the economy usually occur households, but that does not mean that businesses and government (state and local governments) and foreign legal and physical persons do not appear occasionally as economic units, which offer their free capital in the financial market.

Key words: *money, interest, price, institutions.*

Вовед

Во една современа економија би можеле да се издвојат три главни сектора: стопанските субјекти (претпријатијата), домаќинствата и владата. Од аспект на односот помеѓу трошоците и приходите кои тие ги остваруваат во своето работење, може да се поделат на субјекти кои поседуваат вишок финансиски средства и субјекти кои имаат дефицит на средства за остварување на работењето. Суфицитарни економски единици се оние субјекти кај кои приходите од тековното работење ги надминуваат нивните вкупни трошоци, додека дефицитарни економски единици се оние субјекти кои остваруваат поголеми трошоци од вкупно остварените приходи, што наложува потреба од обезбедување дополнителни средства за покривање на разликата. Најчесто во практиката домаќинствата се јавуваат како субјекти кои поседуваат вишок на средства остварени преку нивните заштеди, додека претпријатијата и владините институции како субјекти кои постојано чувствуваат недостиг на финансиски средства, кој го надоместуваат преку финансирање од дополнителни извори (дефицитарни економски единици). Токму за финансирање на овие

дополнителни потреби од капитал и балансирање на текот на фондовите помеѓу одделните сектори во економијата се развиле кредитните пазари (финансиски пазари).

Кога зборуваме за кредитен пазар, зборуваме за вкупната понуда и побарувачка на средства и други финансиски услуги, за субјектите кои се јавуваат како носители на понудата и побарувачката, за контролните и државните институции кои се јавуваат како регулатори во даден период во одредена национална економија. Канализирањето на фондовите помеѓу одделните субјекти во економијата е доста значајно, затоа што субјектите кои имаат остварено заштеда на финансиски средства во најголем број случаи не се истите субјекти кои имаат на располагање профитабилни инвестициски можности, но не поседуваат доволно капитал за нивно реализирање (претприемачи). Без постоењето и активното функционирање на кредитните пазари трансформацијата на средствата меѓу секторите во економијата би била тешка, а можеби и неможна. Од таа причина, се смета дека кредитните пазари се основни промотори на економската ефикасност во целокупната економија.²

Канализирањето на финансиските средства од штедачите кон крајните корисници може да се врши преку директно и индиректно финансирање. При директното финансирање крајните корисници (побарувачи) на капиталот вршат директно позајмување на средства од субјектите на финансискиот пазар кои се јавуваат како понудувачи на капитал, најчесто преку издавање на хартии од вредност (финансиски инструменти), кои всушност претставуваат побарувања на субјектите кои позајмуваат капитал од идните приходи и средства на субјектите кои истите ги вложуваат.

Индиректното финансирање се карактеризира со вклучување на финансиски посредници (пример: банки, штедилници, брокерски фирми, кредитни унии) кои посредуваат помеѓу корисниците и позајмувачите на финансиски средства и го помагаат трансферот на средствата од едните кон другите. Процесот на индиректно финансирање со посредство на финансиските посредници, наречен финансиско посредување, е примарен канал на движење на капиталот од суфицитарните кон дефицитарните субјекти во општеството.

Финансиските посредници играат многу важна улога во финансискиот систем на секоја економија, затоа што вршат редистрибуција на заштедите во многу попродуктивни, економско ефикасни активности и процеси. Исто така, тие вршат консолидација на средствата на најситните акционери и сопственици на заштеди, преку создавање на огромна

2) “Credits”, Bankakademic International, Frankfurt/Main, 2000, p.4.

концентрација на капитал, кој понатаму го позајмуваат на голем број и разновидни корисници, со што се обезбедува диверзификација на ризикот и ликвидност на индивидуалните штедачи. Овие специјализирани финансиски посредници имаат солидни, професионални познавања за бројните инвестициони алтернативи и поради економијата на обемот работат со многу пониски трансакциони трошоци. Со тоа се оспособуваат да остварат повисоки стапки на принос од оние кои можат да ги остварат просечните инвеститори.

Учесници на кредитниот пазар

Во современите и развиени финансиски структури, основен вид финансиски институции се комерцијалните банки. Примарната функција на банките е да вршат прибирање и чување на депозити со висок степен на сигурност и потоа да вршат нивно позајмување, т.е. пласирање во најпродуктивните инвестициони алтернативи.

Традиционално банките ја играат клучната улога во финансискиот систем на државата, дејствувајќи како интермедијатори помеѓу крајните штедачи и кредитобаратели. Како трансформатори на средства, тие примаат депозити со еден сет карактеристики и ги претвораат во средства, со друг сет карактеристики. Особено е значајна нивната улога во трансформацијата на рочноста на финансиските инструменти, нудејќи краткорочни финансиски средства на суфицитарните економски субјекти и долгорочни кредитни инструменти за заемобарателите. Истовремено, банките се и централен механизам во системот на плаќање.

Банките претставуваат ‘рбетен столб на финансиските пазари и основна движечка сила на развојот. За разлика од состојбата во САД, на пример, каде што претпријатијата обезбедуваат екстерна акумулација главно на финансиските пазари (акции, обврзници и сл.), европските претпријатија се потпираат главно на банките, кои се нивни главни снабдувачи со екстерна акумулација.

Комерцијалните банки вршат позајмување пари на своите клиенти. Индивидуалните лица, компаниите или владините институции може да позајмуваат средства од банките во сите случаи кога чувствуваат недостиг од нив, а банките остваруваат профит од каматата која ја наплатуваат на одобрените заеми. Банката донесува одлука за одобрување на одреден заем преку конкретна анализа на одредени фактори, како: способноста на фирмата да го врати кредитот, репутацијата на фирмата, износот на бараните средства и целта за која ќе бидат користени. Банката обично ги позајмува средствата во форма на банкарски заем или дозволено пречекорување, поради што таа во секое време треба да има на располагање

доволно средства со кои ќе излезе во пресрет на легитимните барања за повлекување на средства од страна на депонентите и кредитокорисниците.

Комерцијалните банки се јавуваат како понудувачи и на многу други услуги. Тие вршат операции на замена на националната валута со други странски валути и издаваат патнички чекови на лицата кои патуваат во странство. Исто така, вршат работи поврзани со осигурување на животот на луѓето, на автомобили, куќи и друг имот, вршат основање и управување со сопствени пензиски фондови, посредуваат при купување и продавање акции, вршат советодавни услуги и сл. Современите банки им овозможуваат дури на одредени трговски продавници да вршат депонирање на нивниот дневен промет во сефовите во банките и по завршувањето на редовното работно време на банките, чување на документација, накит и други вредности.

Преку инвестирање на прибраните средства и одобрување кредити на потрошувачите, банките се соочуваат со прашањата во врска со: рок на доспевање, ликвидност, принос и валутни предизвици. Сите овие активности го формираат текот на капиталот во банките. Како и да е, гледајќи порестриктивно, кога се зборува за функцијата на трансформација, пред сè, се мисли на процесот на модификација на времето на доспевање, кога банките на пример позајмуваат средства на среден или долг рок од извори на средства кои се доверени на кредитните институции на краток рок.

Кога една банка позајмува пари од своите депоненти таа мора да биде сигурна во квалитетот на своите должници, на кои врши позајмување од депонираните средства. Инсолвентноста на должниците има големо влијание на банката-кредитор, која од друга страна е должник на нејзините депоненти. Иако кредитниот ризик не може никогаш да биде целосно исклучен, банката мора да врши диверзификација на нејзините кредитни операции преку комбинација и формирање на портфолио на ризици, со цел да ја избегне сопствената инсолвентност.

Конечно, преку интервенирање на различните пазари на пари, банките се ангажираат во вршење на арбитражна функција, така што преку усогласување на стапките на враќање со соодветните рокови на доспевање, вршат изедначување (урамнотежување) меѓу одделните пазари.

Сите споменати активности на банките ги надминуваат националните граници и нивната улога е клучна во процесот на движење на капиталот во светски размери, во интернационалната трговија, во финансирањето на платните биланси на земјите и во одржувањето на стабилноста на девизните курсеви.

Целни групи на пазарот на кредити

При проучувањето на функциите на банките како финансиски посредници се поставува прашањето кои потрошувачи се најатрактивни за банките. Генерално набљудувано, постојат две главни групи потрошувачи, кон кои банките во најголема мера го насочуваат својот интерес: индивидуалните лица-приватни домаќинства и компаниите.

Приватните потрошувачи се индивидуални лица кои независно од професионалната активност имаат една заедничка карактеристика: тие остваруваат приходи по разни основи (лични примања), кои потоа ги трошат или заштедуваат. Зошто индивидуалните лица се значајни потрошувачи за банките? Најчесто приватните лица ги добиваат нивните примања во форма на приливи на нивните сметки во банка (пример: тековна сметка). Во случај кога лицата одлучат да ги заштедат овие средства, тие се задржуваат во банките, кои на тој начин вршат нивно акумулирање и нивно позајмување на сите оние кои имаат потреба од дополнителни средства, најчесто со различен рок на доспевање. Вообичаено, овие средства се доста евтини, бидејќи банките не исплатуваат високи камати на овие штедења и како индивидуални износи се речиси безначајни. Од друга страна, приватните домаќинства се доминантни потрошувачи на кредитите на банките, кои се пред сè долгорочни заеми.

Во однос на големината на компаниите, како потрошувачи на услугите на банките и нивниот потенцијал на задолжување, тие се делат на: микрокомпани, мали и средни компании и мултинационални компании.

Еден од најмногубројните, најпредизвикувачки и најкорисен сегмент на банките се малите и средните претпријатија (МСП). Придонесот на малите и средните претпријатија во економиите на индустриски развиените земји е голем. Тие претставуваат основа на целокупниот развој во овие земји. Економското значење на МСП се рефлектира во билансите на многу банки. Повеќе од 95% од корпоративните клиенти во двете водечки германски банки, Deutsche и Dresdner Bank, се МСП. Најголемите и најразвиени банки во сите развиени држави им помагаат на милиони луѓе во започнувањето на сопствен бизнис, а со тоа преку нудење најразновидни банкарски услуги и правилно управување со ризиците, остварување високи профити.

Многу мултинационални компании преземаат во свои раце голем дел од финансиските операции кои претходно ги доверувале на банките. Некои од нив дури почнуваат да се занимаваат со вршење и чисти банкарски активности, останувајќи директни конкурентни на своите банки. Како и да е, мултинационалните компании претставуваат екстремно атрактивни клиенти на оние банки кои се позиционирале на начин кој овозможува

најдобро задоволување на нивните специфични потреби, со најниски трошоци и највисок квалитет. Само неколку од големите интернационални банки поседуваат знаење и капацитет за обезбедување вакви услуги.

Во контекст на претходно елаборираните целни групи на банките може да се извлече заклучок дека модерниот банкарски бизнис го дели потрошувачкиот пазар на два дела:

- Банкарство на мало (retail banking) - банкарски бизнис во кој договорен партнер на банката е индивидуалното лице или многу мала компанија (на пример, самостоен трговец);
- Корпоративно банкарство (Corporate client business), каде што како договорни партнери на банката се јавуваат малите и средните претпријатија и мултинационални компании.

Во зависност од капиталот со кој располага банката и стратешките определби на нејзиниот менаџмент, банката се насочува кон задоволување на потребите на оние сегменти на пазарот кои ветуваат остварување најповолен однос на релацијата ризик-принос.

Трендови на финансискиот пазар

Почнувајќи од раните осумдесетти години, глобалната конкуренција на светскиот пазар ги присилила владите на дерегулација и либерализација на повеќе аспекти на функционирање на нивните финансиски пазари, така што нивните финансиски институции може да работат многу поефикасно и да се носат со светската конкуренција. Финансискиот сектор, секторот на информациите технологии и секторот на телекомуникациите претставуваат најпропулзивни дејности во современата фаза на економски и технолошки развој. Најголемо влијание врз развојот на целокупниот финансиски систем имаат процесите на интернационализација, секјуритизација и финансиските иновации.

Интернационализација на кредитните пазари

Еден од најзначајните трендови во последните години е растечкиот процес на интернационализација на финансиските пазари. Еден поглед на интернационалните пазари на обврзници и на акции може да ја долови сликата за тоа како, всушност, се одвива процесот на глобализација на финансиските пазари. Еврообврзниците, на пример, кои се деноминирани во валута различна од онаа на земјата во која се продаваат, денес претставува доминантна форма на обезбедување и извор на нови фондови на средства на интернационалните пазари на обврзници.

Брзиот развој на информационата технологија и современите телекомуникации претставуваат движечка сила и главен фактор во процесот на трансформација на банкарството и на финансиската структура. Современите компјутерски и телекомуникациони системи претставуваат техничка база за брзо пренесување на информации и обработка на податоци. Технологијата на пренос на сите релевантни информации инстантно до кое било место во светот, овозможува ефикасен и брз трансфер на пари и надминување на временските и далечинските растојанија. Ниските трошоци на интернационалната комуникација го прави многу полесно инвестирањето во странство, така што се создава еден свет во кој може да се тргува со акции, обврзници и други хартии од вредност 24 часа на ден.

Процес на секјуритизација

Друг значаен тренд на финансиските пазари е процесот на секјуритизација, под кој се подразбира процес на конвертирање на дел од активата (најчесто со намалена пазарна вредност) на банките во форми (хартии од вредност), кои се прифатливи, т.е. високопазарни за инвеститорите на секундарниот пазар.⁸ Нивното постоење е резултат на напредокот како на информационата, така и на трансакционата технологија. Преку процесот на секјуритизација, финансиските институции се оспособуваат да креираат акции со карактеристики кои се бараат од страна на клиентите на пазарот.

Подобрувањето на можностите за пристап до потребните информации го направија процесот на продажба на маркетабилни акции на пазарот на капитал многу полесен. Развојот на компјутерската технологија им овозможува на финансиските институции со многу ниски трошоци да формираат портфолио на заеми со различни деноминации, да вршат наплата на каматата и главнината и потоа тие средства да ги пласираат на трети лица. Преку разделувањето на портфолиото на заеми во стандардизирани вредности, финансиските институции можат да ги продаваат побарувањата врз основа на камата и главница на трети лица, во вид на акции. Преку стандардизирани износи на овие секјуритизирани заеми тие, всушност, вршат нивно претворање во ликвидни акции. Уште повеќе, фактот што тие се создаваат врз основа на збир од заеми овозможува диверзификација на ризикот, што ги прави овие хартии од вредност доста привлечни на пазарот. Финансиските институции остваруваат профит преку сервисирање на овие секјуритизирани заеми и наплата на провизија од клиентите.

Финансиски иновации

Почнувајќи од шеесеттите години, финансиските институции и индивидуалните лица кои работеле на финансиските пазари се соочиле со драстични промени во економското опкружување. Инфлацијата и каматните стапки се зголемувале постојано и тешко можело да се предвиди нивниот тренд, со што се создал амбиент кој барал поинакви услови за функционирање на финансиските пазари. Развојот на компјутерската технологија и финансиската регулација, исто така налагале промена на условите на работа. Финансиските институции се соочиле со сознанието дека многу од поранешните начини на водење на бизнисот не се веќе профитабилни. Финансиските услуги и производи кои биле дотогаш нудени на пазарот повеќе не се продавале.

Многу финансиски посредници сфатиле дека не можат повеќе да дојдат до потребните средства преку традиционалните финансиски инструменти. За да можат да опстанат во новосоздадените услови, диктирани од финансиското опкружување, тие морале да пронајдат и развијат нови производи и услуги со кои ќе им излезат во пресрет на барањата на клиентите и истовремено ќе остваруваат профит. Овој процес се нарекува финансиски инженеринг.

Владините регулативни мерки, како на пример барањето за задолжителна резерва и рестрикциите во поглед на одредување на каматата која се исплатува на депозитите, исто така, воделе кон креирање на финансиски иновации, пред сè преку поттикнување на иницијативи од страна на компаниите за избегнување на регулациите кои ја ограничувале нивната способност за остварување профит. Такви финансиски иновации се евродоларите, комерцијалните хартии и инструментите на МММФ (Money market mutual funds).

Најзначајна промена во економското опкружување која довела до менување во побарувачката на финансиски производи во последните години е драматичното зголемување на ризикот на каматните стапки. Големите флукуации на каматните стапки доведуваат до значителни капитални добивки и загуби и многу поголема несигурност во поглед на остварување на бараната стапка за враќање на инвестициите.

Оваа промена на економското опкружување, несигурноста во поглед на движењето на каматните стапки и на стапката на приносот (Interest rate risk-IRR) ја стимулирале потрагата по профитабилни иновации кои ја намалуваат стапката на ризикот. Во тој контекст, дошло до појава и развој на пазарите на деривативни финансиски инструменти, како што се фјучерсите и опциите, кои нудат поголема можност за заштита на клиентите на финансискиот пазар од каматниот и валутниот ризик.

Заклучок

Кредитниот пазар има важна улога во функционирањето на секоја пазарна економија, бидејќи обезбедува трансфер на капиталот помеѓу реалните сектори во економијата (секторот на претпријатијата, домаќинствата и државата). Притоа се настојува, преку механизмите на финансискиот пазар, капиталот да се алоцира кај оние учесници и програми за кои се претпоставува дека рационално и ефикасно ќе ги искористат. Со ова, пазарот на кредити се јавува како значаен промотор на економската ефикасност на земјата.

Кредитните пазари кои функционираат ефикасно придонесуваат за забрзување на развојот на целокупната економија и за зголемување на благосостојбата на сите поединци во општеството.

Користена литература

- Bankakademie International. (2000). *Credits*. Frankfurt/Main
Cirovic, M. (2001). *Bankarstvo*. Beograd
Trpeski, Lj. (1995). *Pari I bankarstvo*. Ekonomski pres. Skopje
Anson, M. Fabozzi, J. (2004). *Credit derivatives: Investments, Applications and Pricing*.
Boonstra, W. Eijffinger, S. (1997). *Banks, Financial Markets and Monetary Policy*. Amsterdam